

Poštovani predstavnici resornih ministarstava Vlade Republike Srbije, poštovani sugradjani, kolege odbornici i članovi opštinskog veća, dragi gosti, predstavnici NVO i medija, dame i gospodo,

Zbog globalne svetske i republike krize sa vodosnabdevanjem, vodoprivrednom osnovom Republike Srbije predviđeno je da se na reci Velikom Rzavu grade tri velike brane i to "Svrakovo", "Roga" i "Orlova a". Vlada Srbije je proglasila **opšti, nacionalni javni interes** za izgradnju brane i **akumulacije "Svrakovo"** a u cilju snabdevanja pijom vodom i strujom građana pet opština Zapadne Srbije, pre svega grada Čačaka, zatim Požege, Lučana, Gornjeg Milanovca i Arilja.

Iako je poela realizacija izgradnje brane veliki broj građana (**nas u ovom trenutku oko pet hiljada potpisnika peticije i članova internet foruma**) smatramo da treba ispitati i na **alternativno rešenje za vodosnabdevanje i da je to neophodno. Zato smo se pismeno obratili i apelovali na Vladu Republike Srbije, njenu Skupštinu, njenog Predsednika i resorna ministarstva, da jedina preostala ista reka u Srbiji ostane u svom izvornom obliku kao trajni dragulj svih građana Srbije. Danas prisustvujemo Javnom uvidu i Javnoj raspravi o nacrtu Studije uticaja na životnu sredinu brane i akumulacije Arilje profil Svrakovo. Zahvaljujemo Ministarstvo za životnu sredinu i prostorno planiranje što je organizovalo u našem mestu u saradnji sa SO Arilja a ja u danas govoriti u ime pomenutih građana.**

- **Želimo da naglasimo polazište i jedinstvenost prirode koja će se promeniti i delimično zauvek nestati i postavimo pitanje da li je studija uticaja pošla od te jedinstvenosti?** Rzav je u celom svom toku od 62 km manje zagadjen od Tare i jedinstven je biser prirode, ekološki raritet i ogroman razvojni turistički potencijal cele Srbije a naročito opštine Arilje i drugih opština kroz koje protiče. Srbija nema više tako čistih a relativno velikih vodotokova, nema čistih jezera sa vodom takvog kvaliteta, nema ni more, naravno. **Da li je navodni prosperitet i nasušna potreba za vodom nešto što daleko prevazilazi štetu od gubitka i promene jedinstvene biosfere?** Odgovor je za planere i lobiste brana oči gledan i jednostavan. Jeste. **Za održivi razvoj i zdrav razum jedino jeste ako drugih izvora pijave vode za 5 opština Zapadne Srbije nema. A šta ako to nije istina i da li su dobro analizirani polazni imputi i moguće alternative. Vodoprivredna osnova RS trpi velike kritike od stručnjaka koji ukazuju da dobro treba razmotriti sledeće inženjere:**

- **I postojeće akumulacije površinskih voda nisu dovoljno iskorišćene jer su vodoprivrednom osnovom predimenzioniranih kapaciteta.** Takav je slučaj baš u našem komšiluku. Primer je akumulacija Vrutci iznad Užica koja ima ogroman višak pijave vode koju može prodati sistemu Rzav u periodu kada voda tamo nedostaje a to je najviše 1,5 mesec u godini i to ne svake godine. A akumulaciji Vrutci u vremenom, zbog taloženja mulja iste i rok trajanja koristili ga mi u punom kapacitetu ili ne. Poredjenja radi brana u Vrutcima visoka je 77 metara, a kapacitet jezera je 55 miliona m³ vode. Planirani kapacitet Svrakova je oko 27 miliona m³, dakle duplo manji. Iz Vrutaka se za vodosnabdevanje Užica koristi samo 250 do 300 l vode u sekundi a njen sadašnji kapacitet je 800 l/sekundi. Dakle iz Vrutaka koji ima duplo veći i izgradjeni kapacitet koristi se četiri puta manje vode nego što je planirano da se koristi iz Svrakova. Voda iz Vrutaka stigla je do Gorjana. Premošavanjem vodovoda između Gorjana i Požege, u dužini od oko 8 km, dokazani ogroman višak pijave vode iz Vrutaka prevodio bi se u sistem Požege i Čačaka, u periodu kada vode tamo nedostaje. Ako smo jedna zemlja, a jesmo, onda je ovo umrežavanje različitih sistema nešto što je očigledan nacionalni interes i lep primer medjuregionalne saradnje o kojoj se svakodnevno govori. I ne bi bilo restrikcije vode u sledećim godinama i to u periodu od više decenija! Naglašavam da je i ovo umrežavanje sistema predviđeno i vodoprivrednom osnovom Republike Srbije. A zašto to nije prioritet i zašto u ovoj zemlji ne može da prodje jeftino i brzo rešenje u periodu kada grcimo u dugovima i borimo se da kao osiromašena država racionalno planiramo investicije? Zašto ove argumente niko od nadležnih institucija nije stručno razmatrao a predmet su istraživačkog novinarstva u više dnevnih listova nezavisno od nas i naše javne rasprave? Jasno je da to treba da

uradi nadležno Ministarstvo RS, jer lokalne samouprave a a naro ito malo Arilje, za to nemaju novca. **Prigovor Studiji uticaja jeste da Studija izvodljivosti na kojoj se bazira glavni projekat kao i studija uticaja na životnu sredinu nije uzela u obzir druge (alternativne) mogu nosti za vodosnabdevanje. Naš predlog i zahtev jeste da se to uradi u novoj reviziji studije izvodljivosti.**

-Zapadna Srbija ima podzemne vode a njihov kvalitet je superioran u odnosu na površinske akumulacije. Grupa profesora sa katedre za hidrogeologiju Rudarsko-geološkog fakulteta, zajedno sa kolegama iz Geološkog instituta u svom obra anju Ministarstvu za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo, ukazala je na problem zapostavljanja i neravnopravnog tretmana ovog resursa u važe ojoj Vodoprivrednoj osnovi RS kao i potrebi za njenim smanjenjem. Smisao tog pisma jeste da podzemne vode u vodoprivrednoj osnovi zaslužuju ravnopravan tretman u skladu sa preporukom i principima Okvirne Evropske Direktive o vodama (EU WFD).

Za Javnu raspravu održanu 2009.g. ugledni hidrogeolozi, nau ni savetnik dr Mimir Komatina i prof. dr Zoran Niki , pripremili su stru ni prikaz pod radnim naslovom »Podzemne vode zapadnosrbijanskog karsta i mogu nosti dopunskog vodosnabdevanja opština u uzvodnom delu sliva reke Zapadne Morave«. U tom prikazu koji e biti dat kao prilog našim primedbama date su lokacije i mogu i smerovi daljeg istraživanja i relativno brze eksploatacije. Zašto je prednost data zastareloj koncepciji akumulacija i brana kada se zna da je voda iz tih akumulacija lošijeg kvaliteta, vremenom sve gora i ponekad štetna po zdravlje?

Podzemna voda je daleko boljeg kvaliteta od površinske, koja se u akumulacijama za 50 do najviše 100 godina pretvara u talog toksinog mulja, ekološku destruktivnu bombu koja ima trajne negativne posledice po zemljište, klimu i preostali vodotok.

I što je veoma važno ove brane sa svojim akumuliranim vodama lošeg kvaliteta dolaze u kontakt sa podzemnim vodama i tako trajno zagadjuju taj redak i veoma važan resurs zdrave netaknute vode.

Dakle sa stanovišta održivog razvoja brane i akumulacije nisu trajno rešenje za vodosnabdevanje ve su to podzemne vode. U uslovima Zavoda za zaštitu prirode postavljen je uslov da se analizira uticaja brane i akumulacije na podzemne vode. Studija taj uticaj nije analizirala.

Studija nije razmatrala problem gubitka vode u vodovodnim cevima u mrežama opština prilikom transporta do potroša a. Ovaj gubitak iznosi i do 50 % a prose no oko 40 %. To zna i da od 700 l/s koliko se maksimalno troši iz postoje eeg vodozahvata Ševelj, 400 l dodje do krajnjih korisnika a 300 l se jednostavno prospe. Svi elnici ovih opština esto ukazuju na ovaj problem, jer naša stvarna potreba i potrošnja jesu ovih 400 litara a ne 700 l koliko se zahvata. Pa nije li onda racionalnije da se novac iz republi kih fondova za vodoprivredu iskoristi za rekonstrukciju ovih mreža, kada nas to svakako eka, a lokalne samouprave nemaju novca u budžetu da to urade same. I to za po etak ne treba raditi u svih 5 opština, dovoljno je rekonstruisati klju ne delove mreže a anskog vodovoda jer a ak troši 60% vode iz postoje eeg vodosistema Rzava Arilje nepunih 7%. Napravi u jednu paralelu koriste i se izveštajem WCD a. Predlog za gradnju nove brane u Jorkširu u Velikoj Britaniji je odložen zbog projekta smanjenja gubitka vode usled nekontrolisanog oticanja iz cevi, kao i drugih mera uštede vode. Brana se posle rekonstrukcije mreže i ostalih mera uštede pokazala kao potpuno nepotrebna.

Klimatski i ekološki uticaji e po našim projektantima biti minorni i zanemarljivi. Prema nacrtu Studije oni e se odraziti samo na uzak pojas od oko 1 km u neposrednoj okolini jezera. I to je sve. Magle, bolesti reumatskog i bronhiti nog porekla, ve karakteristi ni za Arilje i Požegu, zbog ve pove ane vlažnosti vazduha, nisu analizirani. Indirektno se sugerije da na same gradove Arilje (i Požegu) ne e imati nikakvog uticaja. Navodi se da zaklju ak proisti e iz određene literature bez njenog navodjenja. Izveštaj Svetskog komiteta za brane (WCD), naprotiv ukazuje na sasvim drugu sliku ekosistema u okruženju velikih brana. Ovaj sistem sa godinama upotrebe, uprkos merama zaštite biva potpuno izmenjen, esto devastiran i na kraju prakti no uništen. **Zato prigovaramo da ovaj**

segment Studije uticaja nije objektivan i da ne prikazuje realno mogu e posledice na Arilje i stanovnike, precenjuju i pozitivnost mera za njihovo otklanjanje.

Studija naglašava da akumulacija Svra kovo ne e narušiti jedinstvenost doline malog Rzava što je za poznavaoce ovih predela pomalo ironi no. Država je, naime Zavod za zaštitu prirode zaštitila dolinu Malog Rzava kao predeo od izuzetne prirodne vrednosti i lepote i sada nam se u studiji sugerise da ga brana ne e ugroziti. A to što je veliki Rzav jedinstveniji, lepši, ve i i poznatiji od svog mladjeg brata to nije akcentovano, nema veze, mi to ne emo štititi, pravimo branu, ali ne brinite štitimo Mali rzav iako je o igledno manje vredan od Velikog!? A preporuka Svetskog komiteta za brane iz 2000.g. jeste da se akumulacije, ako ve moraju da se grade, izvode na ve im pritokama a ne na glavnoj reci.

Šta je sa uticajem na ariljsku crkvu, crkvu Svetog Ahilija, zadužbinu Svetog kralja Dragutina iz 13. veka? U uslovima koje su dali Zavod za zaštitu spomenika kulture i Zavod za zaštitu prorode, izvodja u studije uticaja, kao objekti i lokacije od izuzetnog kulturnoistorijskog i arheološkog zna aja pomenuti su slede i lokaliteti : crkva u Brekovu udaljena km , muzej Staro selo Sirogojno udaljen preko 20 km, neolitska arheološka nalazišta, ku a narodnog heroja Petra Lekovi a i još neki lokaliteti... Nigde nema crkve Svetog Ahlija, ariljske crkve iz 13 veka, bisera srpskog srednjevekovnog graditeljstva udaljene samo 7 km od brane i jezera. Da li su ovakve omaške ironija nemara ili ironija nestru nosti. Zbog toga i u samoj studiji, njen predlaga samo okvirno u jednom pasusu pominje taj uticaj, i to kao minoran i to samo u fazi gradnje kada teške mašine i kamioni svojim vibracijama mogu zbog blizine puteva naneti štetu objektu. Neozbiljno, neodgovorno, površno, nedovoljno stru no zar ne?

Studija ukazuje na pozitivan efekat na razvoj turizma a u stvari se postoje i, ve razvijeni turizam guši i uništava. U jezeru i okolini bi e zabranjeno kupanje, promeni e se sastav ribljih vrsta i ribljeg fonda. Okolina akumulacije i ceo sliv bi e pod posebnim režimom zabrane gradnje, zabrane upotrebe odredjenih pesticida i herbicida, zabrane odredjenih privrednih i poljoprivrednih aktivnosti. Nesta e sadašnja slika reke koja je po svojoj prirodi prvorazredna turistika atrakcija više decenija. Sadašnji vodozahvat predvidjen je da ostane kao trajan rezervni vodozahvat sa takodje posebnim režimom koji ograni ava aktivnosti pored reke. Voda koja e se ispuštati ispod brane bi e hladna (sadašnja je od 17 do 22 stepena C u letnjim uslovima a paš e po proceni na oko 13 do 15 stepeni). Njen protok e biti na biološkom minimumu, od oko 840 l/s naro ito tokom punjenja akumulacije. Ovih 840 l/s odgovaraju jednoj malo ve oj kaci vode koja se prosipa ispod ustave . Ko e da razvija turizam u takvim uslovima i šta e da ponudi turistima? Tokom letnjih, žarkih dana na hiljade kupa a iz Arilja i okolnih mesta, svakodnevno pritiska uređjene i divlje plaže Rzava a njihova vozila gotovo zakr e normalan tok saobra aja na magistralnom putu, duž toka reke. Slika poput crnogorskog primorja u sezoni. Ta slika šta Arilje (i Srbija) imaju a šta mogu da izgube govori sama za sebe. Razvoj nekog drugog jedrili arskog turizma i sli nih sportova na jezeru deluje nam kao nesuptilna, gruba, sarkasti na ironija a ne kao realna studija nekog budu eg razvoja. Kompenzacija u vidu gradskog bazena takodje, jer gradski bazen može i mora napraviti lokalna samuprava iz sopstvenih sredstava im izadjemo iz ekonomske krize, kako su to u inile i druge okolne opštine, bez žrtvovanja svojih prirodnih resursa.

Analiza mogu eg proloma brane je u injena korektno. Medjutim brana Roge se prema dokumentaciji, uslovno i nužno naslanja na akumulaciju Svra kovo, što je imperativno predvidjeno projektno tehni kom dokumetacijom pa se i njihov hazard morao analizirati i odvojeno i zajedno. Imamo puno povrenje u naše gradjevince pa nam je ovaj podatak bitan zbog nekih drugih rizika koje donosi svet i vreme u kome živimo (svež primer Šabana, Alije i Kukanjca udnim okolnostima povezanih na brani iznad Višegrada). Prou ili smo da u mere zaštite od mogu eg proloma spadaju i zabrana gradnje u mogu em plavnom podru ju, kao i izmeštanje dela postoje e privredne infrastrukture što je nezamislivo skupo.

Ko je uradio Studiju uticaja? Nezavisno ovlaš ene telo? Ne, studiju uticaja uradio je projektant (Energoprojekt hidroiinžinering) što jasno implicira na sukob interesa jer je projektantu stalo da realizuje projekat a sve njegove potencijalne štete minorizuje, naro ito ako su one tog stepena da dovode u sumnju smisao projekta.

Da li je demokratska procedura poštovana pri donošenju odluka i da li uvažen zahtev lokalnog stanovništva. Da bi smo dali odgovor na to pitanje moramo napraviti digresiju kroz **Kratak istorijat pokreta protiv velikih brana. Prvi veliki pokreti** javljaju se spontano u više zemalja na razli itim svetskim destinacijama i to u vreme najve eg zamaha ovog graditeljstva. Kao podrška ovim pokretima javljaju se veoma uticajne nevladine organizacije širom sveta. Medju njima je nesumnjiv diprinos dala Bernska deklaracija, švajcarsko udruženje pravnika sa preko 16 000 lanova. Zahtevi da svetske finansijske institucije uvedu moratorijume na finansiranje ovakvih projekata postaju sve ja i a koordinaciju tih zahteva preuzima IRN (International Rivers Network) sa sedištem u Berkliju SAD. 1988 godine IRN (internacionalna mreža za zaštitu reka) organizuje Konferenciju u San Fracisku sa donošenjem istoimene deklaracije, potom 1994.g. konferenciju u Manibelu sa novom deklaracijom. Isto telo organizuje i kongres u Brazilu u mestu Curitibe 1997.g. sa poznatom deklaracijom pod naslovom „Afirmacija ljudskih prava i prava na život stanovništva afektiranog branama“.

Svetska banka kona no prihvata injenicu da treba izvršiti analizu posledica izgradnje velikih brana, pa se uklju uje zajedno sa drugim medjunarodnim subjektima u formiranje **Svetske komisije za brane (WCD)**. Komisija je bila sastavljena od svih u esnika i zainteresovanih strana: predstavnika industrije brana i hidrogradjevinskih kompanija, autoritativnih svetskih eksperata iz raznih oblasti, priznatih NVO i finansijskih autoriteta. **Posle trogodišnjeg rada Svetska komisija za brane 2000.g. iznosi svoj Izveštaj „Brane i razvoj, novi okvir za donošenje odluka“.** Prvi put su svetskoj javnosti prezentovane slede e injenice:

- Velike brane na rekama (to su sve one preko 15 m. visine) nisu ekonomski opravdane ako bi se uzeli u obzir svi realni troškovi i štete koje izazivaju;
- Analiziraju i društveni uticaj brana došlo se do zaklju ka da u dosadašnjoj praksi negativni efekti brana esto nisu ni procenjavani, ni ura unavani ili je to injeno površno i nepravi no;
- Studije uticaja bile su više zadovoljavanje formalnih obaveza u potrebnoj dokumentaciji a ne korektiv projekata
- Nepriznati troškovi uglavnom se odnose na ošte eno lokalno stanovništvo;
- Velike brane razorno deluju na prirodnu okolinu
- Pre izgradnje velikih brana moraju se detaljno istražiti mogu nosti alternativnih rešenja a Javne rasprave o pojedinim segmentima projekta treba bitno da udju u osnovno pitanje „Da li branu treba graditi ?“
- Odluke o gradnji brana do sada nisu bile demokratske jer su isklju ivale iz odlu ivanja najviše pogodjeno lokalno stanovništvo. Umesto njih odluke su donosile tehnokrate, politi ka i poslovna elita koja je grade i brane pove avala najviše svoju mo i bogatstvo.

Ubrzo zatim svetska banka uvodi moratorijum na finansiranje ve ine ovakvih projekata kojem se pridružuju i druge finansijske institucije. Rezultat toga bio je odustajanje od više projekata velikih brana u više zemalja. Pokret protiv brana nije usko kanalisano na isklju ivo ekološke komponente. To je solidarni proces protiv destruktivnog razvoja i borba za socijalnu pravdu i prava zajednica na svoje resurse. To je zahtev da se uju glasovi ljudi iz re nih dolina kada se donose odluke koje uti u na gubitak njihovih reka, odluke koje bitno uti u na kvalitet života. U tom kontekstu potpisuju peticije ili protestvuju građani Arilja, Prijepolja, Kraljeva, Valjeva bore i se za svoj Rzav, Lim, Ibar, valjevsku Gra anicu. I u bližem okruženju građani u dolini Mora e, Neretve, Drine, Tare, Dobre i na svim kontinentima širom sveta. I bez pretenzija da zaklju imo da su svi u pravu i da su sve situacije identit e i da ovo treba da preraste u histeriju protiv svih brana, svugde i na svakom

mestu. Ne, to samo zna i da svi ljudi moraju imati glas u odlukama koje se ti u njihovih resursa.

Da li je Studija inovirana i prilagodjena višegodišnjim zahtevima javnosti a pre svega gradjana Arilja , potpisnika peticije, da se analizira njen uticaj na sam grad Arilje. Da li su Studija i glavni projekat radjeni prema principima i proceduri koje je preporu ila Svetska komisija za brane i Direktiva EU o vodama. Nije. Naprotiv Studija uticaja iz ove 2010.g. delimi no je prepisana studija uticaja iz 1998.g. . Prou ili smo obe i moramo da primetimo da je stara Studija bila detaljnija i u nekim elementima analize (napr. rizika) bila bolja od ove nazovi nove. Ni ova stara niti nova nisu uzeli u obzir zahtev Ariljaca za analizu klime, migracije, ekonomije, turizma, ekologije i infrastrukture nizvodno od brane. U finansijskoj konstrukciji koštanja objekata nisu planirana sredstva za kompenzaciju o igledne štete našoj opštini. Naprotiv od nas se tražilo da u investiciji u estvujemo i sa delom sopstvenih sredstava, što je sa samo jednim glasom preko neophodne ve ine, tesno izglasano u ariljskoj skupštini avgusta 2009.g.

Studija nije dala odgovor na pitanje: Koliki je vek trajanja akumulacije Svra kovo? S'obzirom da je taj vek jasno ograni en posle nekoliko decenija umesto jezera za vodosnabdevanje i proizvodnju struje, ima emo deponiju najtoksi nijeg mulja zagadjenog teskim metalima, ekološku bombu Srbije iznad glava gradjana Arilja. Tada takodje ne emo imati vode a, ponovo naglašavam, naši praunuci ne e imati ni reku. **U nacrtu Studije uticaja takodje nije predvidjeno vreme koje e prote i do stavljanja akumulacije u funkciju. Dakle nije jasno precizirano vreme intenzivnih gradjevinskih radova koji u nasim uslovima obi no traju nekoliko decenija a u najboljem slu aju deset godina a naglašeni su objektivni, štetni uticaji u tehni kom delu Studije.** Takodje nije odredjena i vremenska dinamika izgradnje slede ih akumulacija Roge i Orlova e koji se nužno u prostornoplanskoj dokumentacija nadovezuju jedna na drugu. Naime u Vodoprivrednim uslovima u Studiji piše citiram „da se predvidi i optimalna dinamika kao i po etak i brzina izgradnje akumulacije Roge (162,5 miliona m3) kako bi se, pored ostalog, spre ilo intenzivno zasipanje akumulacije Arilje profil Svra kovo (28 mil.m3)“. Takodje piše citiram da „u dostavljenoj tehni koj dokumentaciji „Energoprojekta“, nije planiran odgovaraju i prostor u akumulaciji (Svra kovo) za aktivnu odbranu od poplava nizvodnog podru ja jer bi tu ulogu trebalo da preuzme budu a akumulacija Roge. Takodje, mora se predvideti i navesti optimalan rok otpo injanja i završetka izgradnje brane i akumulacije Roge“. Jasno je dakle da se bar prve dve akumulacije oslanjaju jedna na drugu i da se ne mogu posmatrati izolovano u projektno tehni kom smislu. Jasno je takodje, i da su Roge 5 puta ve e od Svra kova i da bi njen uticaj na životnu sredinu bio i srazmerno ve i. **Studija uticaja nije uopšte uzela u obzir tu medjuzavisnost i taj budu i kumulativni efekat svih brana i akumulacija na životnu sredinu što je nužno, ve razmatra samo uticaj Svra kova.** Time se istina o ekološkim, bezbednosnim i drugim posledicama odlaže na etape, samim tim zamagljuje i poluistinito prikazuje, uprkos nabrojanim štetnim uticajima Svra kova u poglavlju Studije (od TD 55 do TD 70). Zato tražimo novu nezavisnu Studiju uticaja na životnu sredinu i brane Svra kovo ali i svih ostalih brana na Rzavu, na celokupnu zahva enu teritoriju i posebno na Arilje i u skladu sa njom novu analizu (Studiju izvodljivosti) o neophodnosti ovih projekata. U tim za izradu ovakve nezavisne Studije uticaja predlažemo eksperte raznih profila, hidrogeologe, predstavnike gradjevinskih kompanija, predstavnike Ministarstva za životnu sredinu, ekologe, lekare, turizmologe, ekonomiste, pravnike i obavezno predstavnike lokalnog stanovništva a u skladu sa zakonima Republike Srbije i medjunarodnim pravom.

U Arilju 21. 07. 2010.g.

dr Momo Plazin i

U ime Grupe gradjana Svi za Arilje

i potpisnika peticije